

DEN SMALLE BOG

Digitalt kulturtidsskrift. Redigeret af Jakob Brønnum. 9. årgang. ISSN: 2446-0079

Læs Den smalle bog fast

Den smalle bogs skribenter

Kontakt og kolofon

fredag den 11. oktober 2024

Ny radikal oplysning - om oplyste analfabeter som os

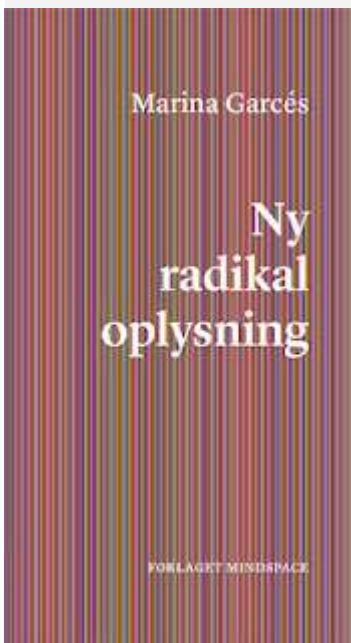
Marina Garcés

Ny radikal oplysning

Forlaget Mindspace, 88 sider

Af Jakob Kvist

I følge filosofen Marina Garcés lever vi i en anti-oplysningstid. I bogen *Ny radikal oplysning* undersøger hun, hvorfor vi reagerer tankeløst på samtidens mange katastrofefortællinger. Hendes budskab er, at der midt i alle katastroferne findes eksistentielle mulighedsrum, men det kræver at blive radikalt oplyst, hvis man ikke ukritisk vil underlægge sig andres holdninger.

Garcés påstår, at vi er oplyste analfabeter, fordi vi ved alt, men ingenting kan. Vi drukner i en overproduktion af viden, som vi ikke kan overskue at forholde os til. I det offentlige rum hersker en anti-oplyst krig i kølvandet på de mange katastrofer, vi gennemlever. I stedet for at tænke vor tids udfordringer igennem forfalder vi til en frivillig godtroenhed. Vi prøver at forbruge os ud af klimakrisen mens flere autoritære politiske tendenser dukker op som en reaktion på den stigende ulighed. Vi forventer ikke, at fremtiden bliver bedre, men at vi i større eller mindre grad opnår privilegier.

Vi er ikke stand til at forstå, at viden(skaben) kan berige tilværelsen på andre måder end ved at levere løsninger til at gøre tilværelsen så problemfri som mulig. Denne begrænsede måde at gøre brug af viden(skab) på udgør en ideologi, som Garcés kalder for solutionisme. Når vi udelukkende anmoder videnskaben om løsninger, ser vi ikke hvilke horisonter den ellers åbner op for.

Vi bryster os af at være veluddannede med hvad er vores uddannelser værd, når de udelukkende bruges som løsninger på et skævvredet arbejdsmarked? Vi forholder os ikke til den viden, vi burde tilegne os, fordi vi har travlt med at reducere det, vi ved, til kommunikation, så vi kan gøre os til overfor arbejdsmarkedet. Det handler om at få en fix idé, at være innovativ, så man supplere samfundet med endnu flere forbrugsløsninger.

Vacciner, gadgets, kunstig intelligens, coaching, convenience food osv. Livet skal være så problemfrit, at vi ikke kan mærke det.

I et samfund som vores er der ikke plads til at gøre sig de fælles menneskelige erfaringer, som findes hinsides arbejdsmarkedet og solutionismen. Når vi blindt accepterer, at meningen med livet findes på et meningsløst arbejdsmarked, så giver vi op og putter vores skæbne i andres hænder. Vi holder virkeligheden på afstand ved kynisk at tro på det, som er mest belejligt for os i situationen.

Historiske vilkår

For Garcés kan vi lære af oplysningstænkerne, hvordan vi skal tage kampen op mod den herskende godtroenhed. Sigtet er at erfare: ”værdigheden i den menneskelige erfaring og dens evne til at lære af sig selv.”. Vi har dog andre problemer at slås med end oplysningstiden og derfor må vi udtænke vores egen radikale oplysning. Oplysningstidens og modernismens projekter har vist sig ikke at være helt problemfrie.

Den tyske filosof Hegel gjorde historien til en fremadgående udviklingsproces. Fremskridtet gør fremtiden til en destination, som venter på os. Morgendagen er altid bedre end øjeblikket. For Hegel er det individets opgave at bruge sin fornuft til at indse, at det gavner udviklingen, når man ofrer sin individuelle frihed for at blive en del af staten og kulturen. Freud fulgte efter og viste det enorme ubehag ved denne selvunderkastelse og Marx viste, hvordan overklassens interesser handler heri. Frankfurter-skolen afslørede den kulturelle industris vold og Foucault mindede os om, at frigørelse medfører nye magtformer.

Efter modernismen fik vi postmodernismen, som vendte om på vores tidsforståelse. Nu var tiden ikke lineær men mere anarkistisk i sin måde at være på. Samtidigt udskiftede neoliberalismen og globaliseringen fremtiden med: ”en evig nutid af overforbrug, ubegrænset produktion og politisk ensretning i verden.”. Vi havde ikke længere brug for fremtiden, fordi den på en eller anden måde var i gang med at blive virkeliggjort.

Posthumt vilkår

Efter den neoliberale hjernedøde forbrugsfest er vi nu vågnet op med tømmermænd. Fremtiden har ændret sig. Vi bevæger os ikke mod den og vi kan heller ikke længere bruge løs af den. Hver gang tiden går, bliver der mindre tilbage af fremtiden. Vi bruger ca. 1,7 jordkloder om året for at dække vores aktuelle efterspørgsel på resurser. Hver dag bliver flere og flere ramt af psykiske sygdomme. Vi lever i en tid: ”hvor alting kommer til en ende, selv tiden.”. Foran os ser vi ikke en mulig destination eller et evigt nu - vi ser en trussel, hvilket får Garcés til at konstatere, at det spørgsmål, vi stiller os selv i dag, ikke lyder *hvorhen* men *hvor længe*? Hvor længe har jeg mit job, min partner, min pension, mine venner, mit hus, min opsparing, ja selv den jord, jeg står på?

Garcés maner til forsigtighed med at tage sorgerne på forskud. Vi bliver nødt til at undersøge den herskende katastrofe-ideologi, inden vi kaster håndklædet i ringen. For den herskende pessimisme spreder kynisme gennem hele samfundskroppen. Hvis jorden alligevel går under, hvorfor skulle jeg så prøve at gøre noget andet? Måske fordi der gemmer sig usete muligheder midt i alle vores katastrofer. Vores tankeløse måder at være i live på har skubbet os mod en helt særlig grænse, som Garcés kalder for grænsen for *det levelige*. Vi har levet med hoved under armen, fordi vi ikke har kontrol over vores livsbetingelser. Vil vi vinde kontrollen med vores livsbetingelser tilbage, må vi genrejse de helt store eksistentielle og kosmiske spørgsmål. Vi burde spørge os selv og hinanden: er det her at leve?

Dogmer

Vi hylder os selv som et af de rigeste lande i verden men alligevel skal der skæres ned i det offentlige grundet besparelser. Det kunne være et eksempel på, hvad Garcés ville kalde for et dogme. Vi har råd til iPhones, Teslaer, gadgets og mærketøj mm., men alligevel kniber det gevaldigt med at tildele midler til de udsatte i samfundet. Verden har ikke brug for overproduktion men at vi lærer at leve med færre midler. Det ville samtidigt frigive midler til dem, som intet i forvejen har. Vi holder stædigt fast i et forbrugsprincip, selvom virkeligheden skriger på noget andet. Man kan jo spørge: ”Hvorfor skulle man holde fast i et princip, der modsiger de faktiske erfaringer, vi gør os i dag, hvad angår vores livsbetingelser?” for: ”Et princip, der bekræfter sig selv mod al evidens, bliver til et dogme.”.

Det er da heller ikke tilfældigt, at vi skal blive med at forbruge og skære ned i det offentlige. Neoliberalismen er godt i gang med at privatisere samfundet. Den rigdom, som skabes, får vi ikke alle del i. Uligheden galoperer derud, mens den liberale overklasse fylder sine lommer. Her er med andre om tale om en politik, hvor vi ikke har medbestemmelse over vores

livsbetingelser. Når en lille overklasse har kontrollen over vores livsbetingelser, kan de indrette virkeligheden til deres egen fordel. Det umenneskelige består i at gøre nedskæringer og forbrug til et spørgsmål om nødvendige handlinger, når det så åbenlyst gavner de velbjegete på bekostning af fællesskabet.

Kontrollen over livsbetingelser

Følelsen af afmagt og fortvivlelse opstår, fordi der ikke er sammenhæng mellem det, vi fortælles og det vi oplever. Politikere lover, at de vil kæmpe "vores" sag for måneden efter at skifte til en toppost i erhvervslivet. Vi får at vide, at løsningen på vores problemer er at arbejde mere, selvom flere bliver syge af at gå på arbejde. Det er som, at vi kun kan finde meningen med livet gennem forbrug og arbejde. Men livet handler i lige så høj grad om det unyttige, alt det som hverken tjener kapitalen eller overklassen. Glemmer vi det, overtages vores sind af ideologiske vira, som får os til at sælge vores sjæl til højstbydende.

Vi kompenserer for vores manglende livskontrol ved at rage til os, mens vi ser fornærmede ud. Lydigt følger vi pænt de borgerlige anvisninger, mens tilværelsen synker hen i et anti-oplyst mørke.

Under postmodernismen bildte magten os ind, at vi kunne fyre den af uden konsekvenser. Det ligefrem gavtede hele verden, at alle begyndte at overforbruge, fordi så kunne vi blive forenede i en stor forbrugsfest. Erkendelsen af, at det var for godt til at være sandt, har tvunget magten til at skifte form. Vi er gået fra den evige nutid til en slags ikke-tid. Vores tid er den tid, som trækker fra. Hver dag er én dag mindre. Hvordan bliver vi ved med at opretholde elitens privilegier, hvis tiden er i minus?

Blandt andet ved at nødsituationen normaliseres. Hele tiden suspenderes loven og vores rettigheder under påskud af at beskytte os. Terrorlove mm. Det giver døden en central placering i forvaltningen af liv. Vi ser redningsbåde med omkomne flygtninge, dræbte i Gaza osv. Magthaverne handler og griber ind i sociale situationer "for" borgerne i stedet for at gøre vor tids udfordringer til et projekt at være fælles om. Sikkerhedspolitikken og oprustningen kører på fuld damp. Flygtningepolitikken strammes. Oprustning og strammere lovgivning er frygt men fremstilles som fornuft. Ifølge Garcés kan vi bruge den radikale oplysning til at erklære os uvillige til at underkaste os de herskende sociale fordomme.

Den radikale oplysning

Den radikale oplysning handler om tankens kamp mod de etablerede former for viden og deres autoriteter. Man frigør sig ikke fra samtidens ideologier ved at hyre en coach eller starte i mandecirkel. Den radikale oplysning gør krav på et helt andet tempo. Verden træder frem for os i et langsomt tempo. Langsommeligheden muliggør, at virkeligheden bliver nærværende. At synke ned i langsomhedens tidslighed er samtidigt en måde at skrælle de lag af, som er kommet mellem os og verden. Det gør én bedre til at vurdere rigtigheden af de ting, man får trukket ned over hovedet hver eneste dag. Den oplyste radikalisme handler om måden, som man ved på. Viden handler ikke om urokkelige sandheder, men om hvordan man forholder sig til verden.

En af største og mest udfordrende bedrifter for os som mennesker er at aflære os det, vi allerede ved. Når vi ikke kan se bag om det, vi ved, så bliver vi fordomsfulde. At være klar over sine egne fordomme gør én i stand til at omgås dem på en hensigtsmæssig måde. Det er klart, at vores travle hverdag ikke giver meget plads til langsommeligheden. Magten fungerer som en opmærksomhedsøkonomi, der tæppebomber os med kortvarige sanseindtryk, som er designet til at opløse sig selv efter få sekunder, kun for at gøre plads til det næste quickfix. Den radikalt oplyste afviser falske sanseindtryk for at kunne dvæle langsomt i sin egen væren.

Det er svært at forholde sig til, al den viden, som produceres, for hvor skal man starte henne? Vi har adgang til viden, men vi underlægger den sjældent en kritisk undersøgelse. Derfor kan vi heller ikke vurdere, hvornår og hvordan viden gavner os. Kritik er vigtig, fordi: "Uden udøvelsen af kritik har viden en tilbøjelighed til at blive ubrugelig, for selvom vi har

Garcés

adgang til dens indhold, ved vi hverken, hvordan eller hvorfor vi skal forholde os til den.”. Kritik gør viden meningsfuld, fordi den sætter os i stand til at gøre brug af viden i den rette kontekst.

Neutralisering af kritikken

Garcés har godt blik for, hvordan kritikken mister sin værdi. Det foregår blandt andet gennem den førømtalte opmærksomhedsøkonomi, hvor vi piskes frem af travlhedens tyranni. Men det sker også gennem den falske aktivitet, også kaldet interpassivitet. Vi har dåselatteren til at grine for os, så vi ikke selv behøver at gøre det. På arbejdspladsen deltager vi i et hav af møder, hvor intet rigtigt sker. Alligevel insisterer vi på, at møderne er vigtige, fordi det giver os følelsen af, at vi laver noget. Mens vores opmærksomhed belejres og vi har travlt med at foretage pseudohandlinger, bliver det sværere for os at navigere i samtiden. Som udbrændte eksistenser tilslutter vi os ukritisk andres holdninger og ideologier.

Hvis vi aldrig forholder os kritisk til omgivelserne, stopper vi med at tænke. Tænkning er det, som gør os menneskelige og derfor skal vi være påpasselige med den kunstige intelligens. At leve er at ville og at ville er at give virkeligheden form igennem den modstand, livet møder os med. Vi har brug for problemer til at skabe og til at blive skabt igennem. Et liv uden modstand er en respiratoriltværelse.

Den kunstige intelligens skaber en problemfri verden, hvor mennesker ikke behøver at forholde sig til noget. Men en problemfri verden betyder også en tankeløs verden. Et sted, hvor mennesker ikke kan være menneskelige.

Det er techgiganternes våde drøm: dumme mennesker i en intelligent verden. Når vi ikke tænker, så forbinder vi os ikke med verden, og så bliver vi heller ikke i stand til påvirke den. Vi *kan* ikke noget, når vi lever i en problemfri verden, fordi algoritmerne ordner alt for os. Med henblik på, hvor meget den kunstige intelligens fylder i vores tilværelse, er det måske ikke så dum en idé:”... at sætte menneskets status og dets plads i verden og dets relation til ikke-menneskelige eksistenser i centrum for enhver debat.”.

I bogens sidste tredjedel opstiller Garcés fem hypoteser til at nærme sig virkeligheden med. Det handler om en bevidstgørelse af, at kapitalismen styrer vores liv, fordi den har overtaget den måde, vi tænker og erkender på. Det får den herskende økonomiske verden til at fremstå naturlig og derfor har vi brug for at undersøge, hvordan frigørelse og viden hænger sammen. Vores arrogante måde at ville trække vores værdier ned over andre kulturer blokerer for, at vi kan gøre os erfaringer med mennesker, som ikke ligner os selv. Vil vi videre fra vores katastrofetid, skal vi stoppe med at spille tiden. Vi må øve os på at gøre os en anden erfaring af tiden og en erfaring af en anden tid. Begyndte vi kritisk at distancere os til umenneskelige ideologier, ville vi kunne synke ned i den langsommelighed, hvori noget nyt ser dagens lys. Det er en måde at genvinde kontrol over sine livsbetingelser og at forbinde sig til: ”den menneskelige erfarings fælles grund.”.

En lille kraftfuld bog

Man skal ikke lade sig narre af bogens beskedne størrelse. *Radikal ny oplysning* er en potent bog, som sætter gang i mange tanker. Den er velskrevet og emmer af overskud. Personligt kunne jeg godt ønske mig, at Garcés havde dykket mere ned i, hvad en ny form for oplysning kunne bestå i. Kunne der måske skabes forbindelser til de mere mystiske retninger som fx gnosticismen, hvor oplysning handler om at slå hul på sociale billeder for at komme tættere på verdens grund. Og jeg kunne også godt tænke mig, at Garcés havde adresseret magthaverne mere direkte, for af og til fremstår Garcés magtforståelse noget abstrakt og ukonkret.

Varm anbefaling herfra.

Indsendt af [Jakob Brønnum](#)

Ingen kommentarer:

[Nyere opslag](#)

[Start](#)

[Ældre opslag](#)

